

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Мариян Стоядинов
Православен богословски факултет, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий”

относно дисертационен труд за присъждане на научна и образователна степен „доктор“ на Емануела Иванова Иванова,
Богословски факултет на СУ „Св. Климент Охридски”

Тема на предложения труд:

**Възкресението на Иисус Христос –
начало на възкресението на мъртвите според Първото послание на
св. апостол Павел до коринтяни – 15 гл.**

Предложената за рецензия докторска дисертация е посветена на темата за възкресението в богословието на св. апостол Павел и по-конкретно в един ключов пасаж от неговото Първо послание до коринтяни, обособен в петнадесета глава. Тезата на докторанта е по същество основен догмат на Църквата, доколкото върху Христовото възкресение в тяло се основава както апостолското свидетелство и проповед, така и вярата на Църквата, основана – на свой ред – върху това свидетелство и проповед.

Данни за докторантурата, дисертацията, автореферата и публикациите

С оглед представените документи е очевидно, че всички етапи в процедурата са съобразени с нормативните изисквания.

Текстът на дисертацията (в обем от общо 219 стр.) е разпределен в предговор, увод, три основни глави, заключение и библиография. Стилът на писане илюстрира добър баланс между строго-научното и познавателно-информативното, като на места стилистичната редакция би се отразила добре. Всяка глава, примерно, започва с опит за резюме и

завършва с кратко обобщение на изложеното. Много по-добре би било в края на главата вместо сбит преразказ да има ясно структурирани изводи. Освен това няма нужда след всяко споменато име да се прибавя и църковната му или конфесионална принадлежност.

Авторефератът е съставен като синтезиран вариант на дисертацията и дава реална представа за качествата на основния текст.

Публикационната активност е лимитирана до изисквания минимум, като двете посочени публикации на Емануела Иванова имат пряко отношение към темата на нейното основно изследване.

Коментар върху съдържанието, изграждането и защитата на тезата

Емануела Иванова развива своята теза в три хронологично и тематично обособени глави, като „стъпва” върху *Предчувствия и предобрази на възкресението* в старозаветния период в историята на човечеството. Първото, което провокира коментар е употребата на автономна психологическа категория като „предчувствия” в заглавието. Ако разглеждаме възкресението като елемент от Божието домостроителство, тогава всички предчувствия и интуиции – в субективен и социален план – се вписват в това домостроителство, но винаги като елемент от един двуизмерен синергийно Бого-човешки процес. Бог промисля и за Израеля, и за останалите човеци. В този смисъл предобраз е достатъчно „обемна” категория, за да вмести както библейските, така и извънбиблейските проекции на протоевангелието от Бит. 3:15.

Вторият коментар е върху структурата на изложението в първа глава. Разбиранията за смъртта и възкресението могат да бъдат третиращи като

„идеи”, чиято история – съответно – да бъде проследена от Древен Египет и Месопотамия до елинистическата епоха. За това поне на пръв поглед говори структурата на главата и хронологичната последователност в подтемите. В историята на религиите, както и в историята на идеите, подобен методологичен подход е закономерен. Една богословската оптика обаче, би следвала основната линия на откровението, откроявайки централните от периферните „предчувствия и предобрази”. С оглед последното – религиозните вярвания в Древен Египет и Месопотамия не предхождат „представите на израилтяните”, а имат своето паралелно (и по-скоро вторично) – спрямо Божието домостроителство – място. Разбира се, Еманиела Иванова оспорва в дисертацията си хипотезите за „египетско влияние” (с. 25), основавайки се на „богооткровение характер на Стария Завет”. Но, за да бъде по-убедителна в своята теза, в първа глава би следвало да я има по-отчетливо вписана и дори предпоставена базисната богословска трактовка на смъртта и възкресението.

Втората глава от дисертацията – *Исагогически данни за първото послание на св. апостол Павел до коринтяните* – е необходимо „предверие” за основната, трета глава – *Евангелие на Възкресението*. Исагогическото изследване е извършено на базата на критичен прочит и анализ на солиден обем от първични и вторични източници – както класически автори, така и съвременни изследователи и коментатори. Единствената препоръка в тази част от изследването е относно раздела, посветен на „коринтската кореспонденция”. При положение, че по-голямата част от този раздел е посветена на първото послание (с. 91-106) то по-коректно би било – при една бъдеща редакция – или да се промени названието или на второто послание (с. 106-108) да се отдели повече внимание.

Третата глава е по същество основна в дисертацията. Изследването е съсредоточено върху стиховете от 15-та глава само, като Емануела Иванова демонстрира добро познаване на изследователската традиция. В същото време авторският ѝ превод е добро средство за открояването на нейната специфична изследователска гледна точка. В тази глава са концентрирани в най-голяма степен и научните приноси, които ще коментирам по реда на изброяването им от докторанта.

Оценка на научните приноси

1. На първо място не считам, че „като принос на настоящата дисертация може да се отчете нейната непреходна актуалност” (предполагам, има се предвид темата). Не оспорвам непреходната актуалност, а идеята, че това може да бъде отчетено като принос на едно дисертационно изследване. Последното във всички случаи си поставя за цел да запълни празнота в изследванията в дадена област или по дадена тема. В този смисъл непреходната актуалност на която и да било област или тема предполага друг жанр и стилистика.

2. Що се отнася до „ниската разработеност на темата в родната библеистика” дисертацията на Емануела Иванова безспорно допринася за запълването на този недостиг. Това е видно в обзора на изследванията по темата (с. 11-22), който е предпоставка за формулирането на основната цел на изследването, а именно: „изследването на новозаветните свидетелства относно твърдението, зародило се в древност в Коринт, и често изплуващо на повърхността на историята на Църквата до ден днешен, а именно, отрицанието на възкресението” (с. 22). В така поставената цел има известен апологитичен нюанс, който, струва ми се, по-скоро разсейва, отколкото фокусира изследването. Във всеки случай, би било добре приносът да не се ограничава само до „родната библеистика”, особено като

се вземе предвид доброто познаване на изследователската традиция, което докторантът демонстрира. В този смисъл много по-удачно, според мен, би било да се открие проблемна зона в съвременната дискусия по петнадесета глава от първото Послание до коринтяни. Един съпоставителен анализ на отделни пасажии от посланията (и Писанието изобщо) или на съвременни изследователски тези би бил само в плюс на едно подобно дисертационно изследване.

3. Привеждането на „аргументи от иконографията, химнографията и литургиката”, също както и авторския превод трудно могат да бъдат окачествени като принос. В най-добрия случай и едното и другото са помощни – за тезата на автора – средства. Във всеки случай включването им заслужава адмирации.

4. Повдигнатите нови въпроси от изследването сами по себе си биха могли да бъдат предмет на самото изследване. Това, разбира се, не са приноси, а по-скоро „пропуснати ползи”. Във всеки случай обаче, споменаването им е добър атестат за изследователската интуиция на Еманиуела Иванова.

В заключение, смятам, че трудът в този му вид доказва способността на Емануела Иванова да работи критично и да аргументира своите тези.

Въз основа казаното по-горе давам положителна оценка за докторската дисертация на Емануела Иванова Иванова и заявявам, че ще гласувам с „ДА“ за присъждането ѝ на ОНС „доктор“ по научната специалност „Геология”.

27 юли 2017, В. Търново

.....

(доц. д-р Мариян Стоядинов)